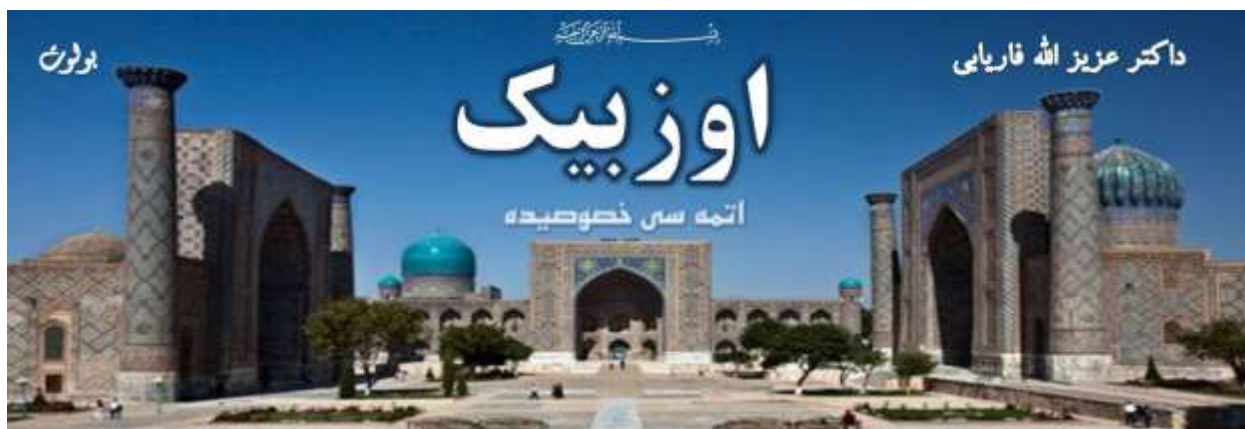

اوزبیک خلقي شکلله نیشی نینگ کینگی، ینه بیر مهم دوری 9-12 نچی عصرلر حسابلنهدی. 10 نچی عصر نینگ آخرلریده تورکی ایتنیک قتله می نینگ ماوراءالنهر نینگ برچه حدودلریده اوستونلیگینی تأمینله وچی تاریخی واقعه لر صادر بولدی.

ارغو، توخسی، قزلوق، چیغیل و یغما قبیله لری اتفایده گی قاره خانی لر دولتی یوزه گه کیلیب، بو دولت 999 نچی ییلی ماوراءالنهرنی اوز ایلکه یی گه کیریتدی. قاره خانی لر دولتی ده قزلوق- چیغیل تورکی تیل لهجه سی کینگ ترقه لدی. کینچه لیک شو تیل اساسی ده ادبی تورکی تیل یوزه گه کیلیب، اونی حضرت محمود کاشغری «ینگ آچیق و روان تیل» دیب اته گن.

تورکی تیل ده 9-12 نچی عصرلر مابینده بیر قطار اثرلر یازیلگن بولیب، احمد یوگناکی نینگ (869 - 775) «حبه الحقایق» (حقیقت لر تحفه سی) داستانی، یوسف خاص حاجب نینگ، 11 نچی عصر «قوتدغو بیلگ» (سعادت گه یوللاوچی بیلیم) اثری، حضرت محمود کاشغری نینگ مشهور «دیوان الغات التورک» اثری، اولیا احمد یسوی حضرت لری نینگ (1041-1167) «حکمت لر» ی همده «اوغوزنامه»، «الپامیش»، «گواوغلی» کبی داستان لر شولر جمله سیدن دیر.

ماوراءالنهر و خراسان نینگ فارسی- دری تیلی ده سوزله شوچی اهالی سی 10 نچی عصر دن باشله ب اوزینی «تازیک» یعنی «تاجیک» دیب یوریتته باشله یدی.

سامانی لر و قاره خانی لر دن (9 نچی عصر اورته لریدن 1213 ییلگچه) تشقری حکمران لیک قیلگن کینگی سلاله لر، غزنوی لر (997-1187)، سلجوقی لر (1040-1157)، خوارزم شاه- انوشکین لر (1097-

1231) نینگ برچه سی تورکی قوم گه تیگیشلی بولیب، اوز وقتی ده نه فقط اورته آسیا، بلکه اورته شرق ده هم حکمرانلیک موقعی گه ایگه بولگن لر. مُغول لر استیلاسی گرچه اهاالی باشی گه نهایت ده آغیر کلفت لر و یوقاتیش لر آلیب کیلگن بولسه ده، تدقیقاتچی لر فکریچه، اوزبیک خلقی اتناگینیزی و ایرقی گه دیرلی تأثیری بولمه دی.

ماوارألنهر و خوارزم شمالی ده جایلشگن ولایت لرنی، مسلمان مؤلف لری دشتِ قپچاق- قپچاق چولی دیب اته شگن. قدیم دناق بو بیرلردن اساساً تورکی خلق لر و تورک لشگن مُغول لر استقامت قیله ر ایدی لر. چنگیزخان باسقینی دن سونگ بو بیرلر کتته اوغلی جوچی نینگ ایلکه یی گه توشگن ایدی.

کیینچه لیک بو حدود ایکی کی قسم گه بولینیپ کیتدی. جوچی نینگ اوغلی بولمیش شیبان نینگ اولادی دن بولگن سلطان محمد 13 یاش ده (1312-1341) آق اورده گه حکمدار بوله دی. سلطان محمد گه اوزبیک خان دیب تخلص بیریلگن.

کوچی لیک تدقیقاتچی لر نینگ فکرلری گه قره گنده اولکه میز حدودلریده اینگ قدیمگی دورلرده یشه گن اوتراق محلی-سغدی لر، خوارزمی لر، باختری لر، سک لر، مسیگیت لر، حاضرگی اوزبیک خلقی نینگ اساسی نی تشکیل ایتدی. تاریخ نینگ قدیمگی دولت لریده اهاالی کوپ حاللرده اوزلری یشه گن جای نامی بیلن اته لگن بولیب، اورته عصرلر گه کیلیب بو نام لر اوزگره دی. خصوصاً، دشتِ قپچاق حدودلریده یشه گن تورکی اهاالی ماوارألنهر بیرلری گه کیلیب، بو بیرده یشه یاتگن اوتراق اهاالی بیلن او یغونله شیب کیتگن و اهاالی اوز نامینی اوزبیک دیب اته گن. اورته عصرلر تاریخی ادبیات لرده هم بو نام «اوزبیک»، «اوزبیک لر» صفتی ده تیل گه آلینه دی. اما، شو نرسه انیق کی، دشتِ قپچاق حدودلریدن کیلگن تورکی قبیله لر محلی اهاالی ایتناگینیزی گه، عرف-عادت و عنعنه لر گه سیزیله رلی درجه ده تأثیر ایتمه دی لر، عکسینچه اونینگ آره سیده سینگیب کیتیپ یوقاری درجه ده گی مدنیت تأثیریده بولدی لر.

تدقیقاتچی عبدالقهار ابراهیم وف نینگ یازیشیچه، اوزبیک خلقی اساساً ایکی کی ایتنیک قتل م دن تشکیل تاپگن. بیرینچی قتل توران-تورکستان حدودلریده شکلله نگن. ایککینچی قتل ایسه والگا (ایتیل) دریاسی بوی لریدن تارتیب، تا خوارزم نینگ شمالی، سیردریا نینگ اورته و قوی آقیم لریگچه بولگن حدودلرده

شکله‌نگن، بو مکان اوتمیش‌ده تورلی نام‌لر بیلن، چنانچه قپچاق دشتی، آلتین اوردده، اوزبیک ولایتی، اوزبیک مملکت‌لری، اوزبیک اولوسی دیب اته‌لگن. خلقی‌میزنینگ بو قتلیمینی جغرافی اورین جهتیدن شرطلی روش‌ده شمالی قتلیم دیب اته‌ش هم ممکن.

خلاصه قیلیب ایتهدیگن بولسک، اوزبیک خلقی‌نینگ اتنیک شکلله‌نیشی اوزاق دوام ایتگن مرکب جریان‌ده دیر. اوزبیک خلقی‌نینگ اساسی‌نی حاضری اوزبیکستان حدودلریده بیر نیچه مینگ ییل‌لر دوامی‌ده یشهب کیلگن محلی سغدی‌لر، قنغرلر، باخترلر، خوارزمی‌لر، دوانلیک‌لر، سک‌لر و مسیگیت‌لر تشکیل ایتهدی. تورلی دورلرده بو حدودلرگه کیریپ کیلگن قبیله‌لر، ایلت‌لر و خلق‌لر دور اوتیشی بیلن محلی اهالی‌گه اوز تأثیرینی قسماً اوتکزگن. اوزبیک خلقی شکلله‌نیش جریان‌نینگ برچه باسقی‌چلریده محلی اهالی چیتدن کیلگن (کیلگیندی) اهالی‌گه نسبتاً اوستون بولگن.

بو فکری‌میزنی اثباتله‌وچی دلیل‌لردن بیر، کینگی ایککی- اوچ مینگ ییل دوامی‌ده اورته آسیاده، اوزبیکستان‌ده محلی اهالی‌نینگ تیلی اوچ مرتبه اوزگردی. خصوصاً، شرقی ایرانی تیل‌لر اورینگه غربی ایرانی تیل‌لری (فارس تیلی) و ایره‌میزنینگ باشلردن باشله‌ب تورکی تیل‌لر کینگ ترقه‌له باشله‌دی. اما محلی خلق‌نینگ «قانی»، یعنی ژینیتیک ایت‌لری اوزگرمه‌دی و قدیمی خلق‌لرگه خاص کوپ‌گینه انتراپالوژیک خصوصیت‌لر شو کونلرگه قدر سقله‌نیپ کیلماقده.

اوزبیک خلقی کیلیب چیقیشی‌نینگ اساسینی اینگ قدیمی دورلردن باشله‌ب اولکه‌میز حدودلریده یشهب کیلگن خلق‌لر و ایلت‌لر تشکیل ایتگن. ایککی مینگ ییل دوامی‌ده محلی اهالی‌گه کیلیب قوشیلگن تورکی تیلی ایلت و خلق‌لر اوزبیک خلقی‌نینگ شکلله‌نیشی‌ده اساسی ترکیبی قسماً صفتی‌ده قتنه‌شگن.

تیارلاوچی: داکتر عزیزالله فاریابی

Presented by:

BAYANI SOCIAL & CULTURAL FOUNDATION

www.bayanifoundatuon.com